

ВИХОВАННЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ ЯК СПІЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

Стаття присвячена вихованню фізичної культури учнів. У цьому контексті наголошується на взаємозв'язках фізичного виховання з іншими компонентами національного виховання. Звертається увага на необхідність спільної діяльності і взаємодії педагогів школи у вихованні фізичної культури учнів як компонента загальної культури.

Ключові слова: фізичне виховання, фізична культура, діяльність, спільна діяльність, взаємодія.

Актуальність. Сучасна загальноосвітня школа України здійснює комплекс важливих взаємопов'язаних навчально-виховних завдань. Одним із них є виховання фізичної культури учнів, на що спрямовується у першу чергу процес фізичного виховання. Державний підхід до нього відтворюють Закон України "Про фізичну культуру і спорт", "Державна національна програма "Освіта" (Україна ХХІ століття)", "Концепція фізичного виховання в системі освіти України", "Цільова комплексна програма "Фізичне виховання – здоров'я нації" тощо. У контексті виховання фізичної культури учнів суттєвим у них є те, що фізичне виховання дітей і молоді розглядається як важливий компонент гуманітарного виховання, всебічного розвитку молодого покоління. Воно пов'язується з вихованням в учнів високого рівня інтелекту, патріотичних почуттів, моральності, фізичного, духовного, соціального здоров'я.

Сучасна педагогічна наука досліджує різні проблеми фізичного виховання. Питання теорії і методики фізичного виховання аналізують В. Арєф'єв, Ю. Васьков, Е. Вільчковський, Л. Волков, А. Дубенчук, Г. Єдинак, О. Жданова, М. Зубалій, С. Закопайло, О. Леонов, Б. Мінаєв, Є. Приступа, С. Сінгаєвський, Є. Столітенко, Ф. Турчак, Б. Шиян та інші науковці.

Історичні аспекти фізичного виховання та фізичної культури представлені в працях В. Кравця, М. Лук'яненка, В. Пилата, О. Слімаковського, Б. Ступарика, М. Стельмаховича, В. Старкова, Б. Трофим'яка, А. Цюся. Загальнопедагогічні аспекти фізичного виховання висвітлюються в працях А. Алексюка, І. Беха, В. Галузинського, М. Євтуха, І. Зайченка, О. Коберника, В. Оржеховської, І. Підласого, М. Фіцули та інших дослідників.

В останні роки актуалізувалося вивчення проблем формування здорового способу життя дітей та молоді, їхніх адаптаційних можливостей, яким присвячуються наукові конференції та численні дослідження вчених [1, 9].

Науковці констатують, а шкільна практика засвідчує, необхідність підвищення ефективності фізичного виховання, де вимагають удосконалення як його зміст, так і технологія здійснення. Потребує активізації загальнокультурна спрямованість цього процесу. Важливою умовою розв'язання названих завдань є спільна діяльність, взаємодія педагогів школи в досягненні успіху. Але цій проблемі як у теоретичному, так і практичному аспектах ще не приділяється необхідної уваги.

Мета дослідження: проаналізувати деякі аспекти спільної діяльності педагогів, загальноосвітньої школи у вихованні фізичної культури учнів.

Методи дослідження: вивчення наукових джерел із філософії, педагогіки, теорії управління, теорії та методики фізичного виховання, педагогічне спостереження, аналіз змісту, планування вчителями навчально-виховної діяльності, бесіди, педагогічний експеримент, аналіз, систематизація та узагальнення результатів.

Розглянемо суть визначеної проблеми в системному, діяльнісному та культурологічному контекстах, що має і теоретичне, і практичне спрямування.

Удосконалення процесу виховання фізичної культури учнів вимагає здійснення раціональної організації діяльності: в цілому – всього педагогічного колективу школи; конкретно – кожного педагога, та зокрема – учителя фізичної культури. І.П. Раченко, відомий дослідник організації педагогічної праці на наукових засадах, зауважував, що вона, перш за все, повинна усвідомлюватися і реалізуватися як діяльність доцільна. А це пов'язано з системним підходом до навчально-виховного процесу школи та управління нею.

Поняття системи і системного підходу в діяльності розкриваються в наукових працях філософів, соціологів, педагогів. За твердженням філософа В. Афанасьєва, система – це перш за все комплекс взаємодіючих компонентів як структурних одиниць, що забезпечують властиві системі якісні особливості [3]. У педагогічному виданні за редакцією П. Худомінського про основи внутрішшкільного управління наголошується, що система складається з множини елементів, взаємозв'язку частин, які утворюють єдине ціле. Тому не можна вивчати те чи інше педагогічне явище ізольовано, не враховуючи існуючих взаємозв'язків [7]. Ці положення поглиблюються в концепціях про професійну педагогічну діяльність як спільну, колективну. У них відтворюється наукова позиція відомого психолога О.Леонтєва, який відзначав, що діяльність стосується не тільки дій окремої людини, а й її дій в умовах діяльності дій інших людей. При цьому вона набуває ознак спільної діяльності.

Саме ця ознака характеризує професійну педагогічну діяльність учителів школи, дії яких відтворюють не тільки діяльність окремих педагогів, а й цілісного педагогічного колективу, що функціонує як визначальний суб'єкт навчально-виховного процесу. Важливими характеристиками цієї спільної діяльності повинні бути злагодженість та взаємодія, міцні зв'язки і співробітництво її суб'єктів-педагогів. В останні роки увага науковців до проблем педагогічної взаємодії посилюється. Дослідження О. Матвієнко, Л. Васютинського, О. Бухало, О. Чернявської та ряду інших науковців розкривають різні аспекти взаємодії у спільній діяльності педагогів.

Підкреслюється, що взаємодія – це складний процес впливу різних суб'єктів і об'єктів один на одного, спільних дій з метою досягнення оптимального результату діяльності.

Ці, об'єктивно існуючі, особливості педагогічної діяльності як спільної, стосуються мети, завдань, змісту та технології здійснення її різних навчально-виховних змістових системних напрямів, у тому числі – фізичного виховання, а в ньому – досягнення високого рівня фізичної культури учнів. У "Концепції національного виховання" до змісту його мети віднесена (в інтеграції з іншими видами культури особистості) і фізична культура. У ній відзначено: "Головною метою національного виховання на сучасному етапі є передача молодому поколінню соціального досвіду, багатства духовної культури народу, його національної ментальності, своєрідності світогляду, і на цій основі формування особистісних рис громадянина України, які включають у себе моральну, художньо-естетичну, правову, трудову, фізичну, екологічну культуру, розвиток індивідуальних здібностей і таланту" [6].

Ряд науковців наголошує на необхідності посилення культурологічної функції освіти. О.Савченко, аналізуючи цілі сучасної школи, констатує, що педагогічна реалізація гуманістичних цінностей спрямована на підвищення загальної культури особистості, прилучення її до національних та загальнолюдських цінностей, формування основ моральної, фізичної, естетичної, екологічної та правової культури.

Фізична культура особистості – комплексне поняття, що поєднує в собі суто фізичні й духовні компоненти. Вона базується на філософській концепції цілісності людини, за якої її тілесні та духовні начала взаємодіють. Філософська теорія цілісної людини розглядає людину в нерозривній єдності матеріального і духовного, тілесного і соціального в усіх формах її життєдіяльності. В одному з філософських джерел наголошується, що людська натура – цілісна, вона має особливий склад, органічне поєднання біологічних, фізіологічних, психологічних, соціальних, моральних, духовних складових, кожна з яких є суттєвою. Усі елементи духовного світу людини органічно взаємопов'язані. Духовно багата людина має проникливий розум, гармонійні почуття, тверду волю [2].

Фізичне виховання як процес виховання фізичної культури відтворює єдність і взаємодію всіх змістових частин національного виховання: розумового, морального, естетичного та інших.

Відомий філософ, педагог і публіцист ХХ ст. С. Гессен у своїй праці "Основи педагогіки" писав, що моральна, наукова і художня освіта можуть бути здійснені тільки на основі фізичного виховання. Він підкреслював, що воно виходить за межі чисто тілесного виховання і є виявом загальнокультурним. Рух бойскаутизму, на його думку, виховує мужність, рішучість, готовність до дії, товариську взаємодопомогу. Його засоби (тілесні вправи, походи) є засобом морального і державно-громадського виховання [5].

Сучасна педагогічна наука розвиває ідеї про те, що фізичне виховання і фізична культура учня повинні розглядатися у зв'язку з вихованням його різних сфер розвитку: духовного, морального, світоглядного, громадянського, національно-патріотичного. Зокрема, Е. Помиткін питання фізичного виховання учнів аналізує в тісній взаємодії з їхнім духовним розвитком, уважаючи, що без фізичного здоров'я, розвинених фізичних якостей та можливостей, здійснюючи основні функції організму, людина може відчувати себе неповноцінною. Тому, за його висловом, фізична культура є невід'ємною ланкою на шляху до культури духовної [8].

Суттєву увагу значенню фізичного виховання для всебічного розвитку особистості приділяє І. Бех, зазначаючи, що в процесі фізичного виховання його специфічними засобами і методами можна комплексно розв'язувати завдання розумового, морального, екологічного, валеологічного, військово-патріотичного виховання, формувати особистість на національних спортивних традиціях українського народу. У процесі фізичного виховання формується науковий світогляд школярів у сфері фізичної культури, знання про здоровий спосіб життя, потреба і звичка до щоденних занять фізичними вправами, уміння цілеспрямовано використовувати рухи для власного фізичного та духовного самовдосконалення [4].

Дослідник теорії та методики фізичного виховання учнів Б.Шиян теж характеризує культурологічний характер фізичного виховання, трактуючи його як процес, спрямований на фізичне і духовне вдосконалення людини. Спорт, на думку науковця, повинен відзначатися загальнокультурним, педагогічним, естетичним значенням. Б.Шиян дотримується ідеї, що фізична культура – частина загальної культури людини, а фізичне виховання – компонент загального процесу виховання. Воно відіграє суттєву роль у реалізації і загальнопедагогічних, і специфічних освітньо-виховних завдань, кожне з яких має свій зміст. Б. Шиян розкриває особливості здійснення інтелектуального, морального, господарсько-трудоного, естетичного виховання у процесі фізичного і підкреслює, що в процесі фізичного виховання все більшого загальнокультурного значення набуває система знань, яка сприяє розвитку інтелекту учнів, збагаченню їх спеціальними фізкультурними знаннями. Привертається увага до того, що навчально-рухова діяльність має багато можливостей для формування моральної свідомості учнів, позитивного морально-емоційного світу, культури спілкування, почуття обов'язку і відповідальності, власної гідності, совісті і т. ін. Важливим є твердження науковця про об'єднання зусиль усіх шкільних педагогів у здійсненні завдань виховання фізичної культури [10].

Звичайно, роль кожного з них у цьому процесі є різною. Основоположну роль відіграє, безумовно, учитель фізичної культури, що має для цього спеціальну фахову підготовку і визначені функції. Але й інші вчителі, як вихователі, керуючись загальною метою національного виховання, можуть і повинні залучатися до виховання фізичної культури учнів через здійснення міжпредметних зв'язків, участь в організації різних видів позаурочної, позакласної діяльності (ранки, вечори, усні журнали, диспути, вечори запитань та відповідей, екскурсії, ігри тощо). Особливо багато можливостей для цього має класний керівник, що підтвердила спеціально проведена нами експериментальна робота. Але, щоб можливість перетворилася на реальну ефективну діяльність, необхідна цілеспрямована підготовча робота організаційного, загальнопедагогічного, методичного характеру, яка б забезпечила усвідомлене і кваліфіковане включення класних керівників у процес виховання фізичної культури учнів на засадах взаємодії з учителем фізичної культури та іншими педагогами школи. Адже, як було встановлено

експериментальним дослідженням, 50% опитаних класних керівників відчувають себе не підготовленими до здійснення цього завдання, 37,5% – частково підготовленими і лише 12,5% – підготовленими.

Формувальний етап експерименту, у процесі якого перевірялася ефективність запропонованої методики діяльності класних керівників щодо виховання фізичної культури учнів, виявив її доцільність, про що свідчили позитивні результати в рівнях вихованості фізичної культури учнів 5 – 9 класів: збільшилась кількість учнів, віднесених до високого та середнього рівня її вихованості (відповідно на 8,7% та 26,6%), зменшилась – з низьким і дуже низьким рівнем (на 25,6% та 9,7%).

Висновки. Важливим завданням сучасної загальноосвітньої школи є виховання в учнів фізичної культури як частини загальної культури особистості. Однією з умов його успішного здійснення є спільна діяльність педагогів школи. Це зумовлено особливостями як характеру професійної діяльності учителів, так і суттю понять "фізичне виховання" і "фізична культура". Активізація взаємодії педагогів школи у вихованні фізичної культури учнів, зокрема – діяльності класного керівника, позитивно впливає на цей процес, що підтвердив проведений педагогічний експеримент.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адаптаційні можливості дітей та молоді: Матеріали VII (IX) міжнародної науково-практичної конференції / Під ред. Босенка А.І. – Одеса: ПДПУ ім. К.Д.Ушинського, 2008. – 535 с.
2. *Андрущенко В.П.* Сучасна соціальна філософія / Андрущенко В.П., Михальченко М.І. – Київ: Генеза, 1996. – 386 с.
3. *Афанасьев В.Г.* Общество: системность, познание и управление / В.Г. Афанасьев. – М.: Политиздат, 1981. – 432 с.
4. *Бех Иван.* Система фізичного виховання має формувати в учнів загальнолюдські гуманістичні цінності / Бех Иван. // Фізичне виховання в школі. – 1998. – № 1. – С. 3.
5. *Гессен С.И.* Основы педагогики. Введение в прикладную философию / С.И. Гессен. – М.: Школа-Пресс, 1995. – 448 с.
6. Концепція національного виховання. Схвалена Всеукраїнською педагогічною радою працівників освіти 30.06.1994 р. // Рідна школа. – 1996. – №6. – С. 18-25.
7. Основы внутришкольного управления / Под ред. П.В. Худоминского. – М.: Педагогика, 1987. – 168 с.
8. *Помиткін Е.О.* Духовний розвиток учнів у системі шкільної освіти: [Науково-методичний посібник] / Е.О. Помиткін. – К.: ІЗМН, 1996. – 164 с.
9. Реалізація здорового способу життя – сучасні підходи / За заг. ред. М. Лукянченка, Ю. Шкрєбтія, Е. Боляха, А. Матвєєва. – Дрогобич: КОЛО, 2005. – 624 с.
10. *Шиян Б.М.* Теорія і методика фізичного виховання школярів / Б.М. Шиян. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. – Ч.1. – 272 с.

Подано до редакції 02.07.12
